

Subhî Fahmâvî'nin Romanlarında Kur'an Kıssaları

Quran Stories in Şubhî Fahmâwî's Novels

Mazhar DEDE

Arş. Gör. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Arap Dili ve Belağatı Anabilim Dalı
Research Assistant, PhD., Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Theology,
Department of Arabic Language
Van, Turkey
mazhardede@yyu.edu.tr
orcid.org/0000-0001-9876-1577

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 09 Ekim / October 2020
Kabul Tarihi / Accepted : 08 Kasım / November 2020
Yayın Tarihi / Published : 15 Aralık / December 2020
Yayın Sezonu / Pub Date Season : Aralık / December
Cilt / Volume: 7 • Sayı / Issue: 2 • Sayfa / Pages: 635-651

Atıf / Cite as

Dede, Mazhar. "Subhî Fahmâvî'nin Romanlarında Kur'an Kıssaları". *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/2 (2020), 635-651.

Doi: 10.33460/beuifd.808102

İntihal / Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.
This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Yayın Hakkı / Copyright®

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi tarafından yayınlanmıştır. Tüm hakları saklıdır.
Published by Zonguldak Bulent Ecevit University, Faculty of Theology, Zonguldak, Turkey. All rights reserved.

Öz: Subhî Fahmâvî (صبيحي فحموي) (1948-...), Filistin asıllı Ürdün vatandaşı bir yazardır. Peyzaj mühendisi olan Fahmâvî, öykü, kısa hikâye, tiyatro gibi edebî türlerde çeşitli eserler kaleme almıştır. Özellikle yazdığı ondan fazla romanla ismini duyuran yazar, sahip olduğu dil ve üslûbuyla da dikkat çekmektedir. Fahmâvî, romanlarında şiir ve nesir türünün birçok alanından geniş ölçüde yararlanmaktadır. Yazarın yararlandığı bu metinler, olaylar arasında birer bağlantı aracı olmaktan ziyade, olay kurgusunun inşasında temel rol oynayan bir konumdadır. Fahmâvî'nin olay örgüsünü kurgularken çokça istifade ettiği metinlerden biri de Kur'an kıssalarıdır. Yazar, romanlarında özellikle tarihsel ve dramatik kıssaları tercih etmektedir. Hz. Âdem'in yaratılışı, Hz. Âdem ile Havvâ, Hz. Nûh ve tufan, Hz. İbrahim, Hâcer ve Hz. İsmail, Hz. Yusuf ve Züleyha, Hz. Lût ile kavmi ve Ashâb-ı Kehf kıssaları romanlarda yoğun olarak işlenen kıssalardandır. Yazar, bazen kıssaları Kur'an'da geçtiği şekliyle ele alırken bazen de kıssanın bazı yönlerini değiştirdikten sonra metin inşasına dahil etmektedir. Söz konusu bu değişiklik kıssada geçen şahıs ismi veya kıssada geçen bir varlık olabilmektedir. Bu makalenin amacı, Subhî Fahmâvî'nin Hurmetân ve mahrem, 'Alâ Babi'l-Hevâ, Kıssatu 'işki Ken'âniyye ve el-Ermeletu's-Sevdâ adlı romanlarında istifade ettiği Kur'an kıssalarını tespit etmek ve bu

kıssaların anlatım aracı olarak roman kurgusuna yaptığı katkıyı saptamaktır. Yazarın roman kurgusunda, Kur'an kıssalarının üstlendiği rolü irdelemek ve bunları Kur'an'da anlatılan kıssalarla mukayese etmek yazarın sahip olduğu anlatım üslubunu ortaya koymak açısından oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, Subhî Fahmâvî, Kissa, Üslûp, Roman kurgusu.

Abstract: Şubhî Fahmâwî (صبيح فحموي) (1948-....) is a writer who is Palestinian origin Jordanian citizen. Fahmâwî, a landscape engineer, has written various works in literary genres such as tales, short stories and theater. The author, who made his name known especially with more than ten novels, draws attention with his language and style. Fahmâwî makes extensive use of many areas of poetry and prose in his novels. These texts, which the author makes use of, are in a position that plays a fundamental role in the construction of the event rather than being a means of connection between events. One of the texts that Fahmâwî makes use of while fictionalizing the plot is the stories of the Quran. The author prefers historical and dramatic stories in his novels. The stories of the creation of Adam, Adam and Eve, Noah and the flood, Abraham, Hâcer and Ismail, Joseph and Zuleyha, Lot and his tribe and Ashab-ı al-Kahf are among the stories that are heavily handled in novels. While the author sometimes treats the stories as they are mentioned in the Quran, sometimes he includes them in the text construction after changing some aspects of the story. This change can be the name of the person in the story or an entity in the story. The aim of this article is to determine the stories of the Quran that Şubhî Fahmâwî uses in his novels *Hurmetân ve mahrem*, *'Ala Babi'l-Hevâ*, *Kıssatu' İşki Ken'âniyye* and *el-Ermeletu's-Sevdâ*, and to determine the contribution of these stories to fiction as a means of narration. It is very important to examine the role played by the stories of the Qur'an in the fiction of the writer and to compare them with the stories described in the Qur'an in terms of revealing the narrative style the author has.

Keywords: Arabic Language, Şubhî Fahmâwî, Short Story, Style, Fiction.

Giriş

Arap Yazarlar Birliği, Mısır Öykü Kulübü ve Ürdün Yazarlar Birliği gibi kuruluşlarda üyeliği bulunan Filistin asıllı Ürdün vatandaşı Subhî Fahmâvî, roman başta olmak üzere edebiyatın birçok türünde eserler kaleme almıştır. Son zamanlarda kaleme aldığı romanlar, hem muhteva açısından hem de dil ve üslûp açısından yerli ve yabancı okurların dikkatini çekmektedir. Yazar, romanlarında genel olarak Filistin meselesi ve buna bağlı yaşanan sorunlar başta olmak üzere, Arap dünyasının bölünmüşlüğü, Arap toplumunda kadın olmanın zorlukları, modern çağda kadın-erkek çekişmesi, küreselleşen dünyada insanlar arasındaki ilişkilerin çarpıklığı ve beraberinde getirdiği sorunlar, bazı Arap ülkelerindeki farklı dinî yorumların bireyin hayatına yaptığı etki gibi güncelliğini koruyan konuları işlemektedir. Onun romanlarında dikkat çeken en önemli husus, yazarın bu konuları işlerken bir anlatım aracı olarak kullanmış olduğu dil ve üslûptur.

Fahmâvî, romanlarında dil olarak çoğunlukla fasih Arapçayı tercih etmekle beraber diyaloglar başta olmak üzere ihtiyaç duydukça Mısır ve Filistin lehçelerini de kullanmıştır. Romanlarında ön plana çıkan üslûpsal özelliklerden biri, kurgunun farklı anlatım malzemeleriyle zenginleştirilerek tıpkı *Binbir Gece Masalları*'ndaki gibi olayların iç içe halkalar şeklinde sunulmasıdır. Yazarın sahip olduğu üslûbun diğer bir özelliği de kutsal metinlerden ve hadislerden yapılan iktibaslar ile şiir, şarkı, fıkra, hikâye, atasözleri, deyim ve kıssa alanlarında yapılan alıntılar açısından roman metinlerinin oldukça zengin olmasıdır. Bu yönüyle Subhî Fahmâvî'nin üslûbu, ironi tarzıyla ön plana çıkan George Orwell'a (öl. 1950) benzetilmektedir.¹ Yapılan bu iktibas ve alıntıların olay örgüsü ve asıl metinle tam bir uyum içinde olması, üslûp açısından romanların diğer bir özelliğidir. Bütün bu özelliklerin yanında, yazarın Kur'an kıssalarından da oldukça fazla yararlanmış olması metni çeşitlendirmiş ve anlatımı farklılaştırmıştır. Ayrıca Kur'an kıssalarından istifade etmiş olması, okuyucunun metinler arasındaki ilgiden hareketle anlatılan olayı daha rahat anlamasına yardımcı olmaktadır.

Fahmâvî, romanda kurguladığı olay örgüsünde Kur'an kıssalarından farklı amaç ve şekillerde istifade etmektedir. Söz konusu kıssalar, bir tartışmada tarafların birbirlerine karşı kullandıkları argüman görevinde olabildiği gibi, tarihî veya mitolojik bir olayın birer parçası da olabilmektedir. Aynı kıssa, başka bir olayda roman kahramanının yaşadığı bir olayı kıssadaki şahsın yaşadıklarına benzetme amacıyla da kullanılabilmiştir. Yazar, yaygın ve toplumun büyük bir kesimi tarafından bilinen kıssaları tercih etmiştir. Bunlar, Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. Yusuf, Hz. İbrahim, Hz. Lût ve Ashâb-ı Kehf kıssalarıdır.

1. Hz. Âdem Kıssası

Hz. Âdem ve bazı kaynaklarda isminin Havvâ olduğu söylenen,² eşinin kıssası, farklı bağlamlarda Kur'an'da zikredilmektedir. Kur'an, Havvâ'nın isminden bahsetmeksizin "zevç/eş" kavramını kullanır.³ Hz. Âdem ve eşinden bahseden Kur'an, ikisinin cennetten çıkarılıp dünyaya gönderilmeleri hadisesine de sebebiyle birlikte yer vermiştir. Kur'an'da bu neden, Hz. Âdem ile eşinin, şeytanın aldatmacasına uyarak, Allah'ın kendilerine yasakladığı meyveden yemesi olarak ifade edilmiştir.⁴ Böylelikle Allah'ın emrini çiğneyen çift, cennetten çıkarılıp yeryüzüne indirilmiştir.

1 Muhammed Hasan Abdulmuhsin, *el-Bunyetu's-serdiyye fi rivayeti Subhî Fahmâvî* (Lazkiye: Dâru'l-Hivâr, 2011), 117.

2 *Kutsal Kitap* (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2016) Yaratılış 3/20; en-Neseî, Ahmet b. Mahmût, *Tefsîru'n-Neseî*, thk. Mecdî Mensur (Kâhire: el-Mektebetü't Tefkîyye, 2014,) 1/58; Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *el-Metâlibu'l-âliye bi zevâidil-mesânid's-semâniye*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin (Riyâd: Dâru'l-Âsime, 1997) 2/515.

3 el-Bakara 2/35; el-A'râf 7/19; Tâ-hâ 20/117.

4 el- A'râf 7/19-25; Tâ-Hâ 20/117-123.

Hız. Âdem ile eşinin cennetten çıkarılma nedenleri Eski Ahî'te oldukça geniş bir şekilde yer almaktadır. Eski Ahî'te göre, ilk insan ve eşinin cennetten çıkarılma nedeni, yılanın kendisine ölümsüzlük vaat ederek Havvâ'yı kandırmasıdır. Havvâ, yılanı inanarak önce kendisi yasak meyvenin ağacından yemiş daha sonra da yanındaki kocasını aynı meyveden yemesi için ikna etmiştir. Böylece Rab, onlara öfkelenerek onları Aden bahçesinden çıkarmıştır.⁵

Aynı konuyu Fahmâvî romanlarında dolaylı olarak anlatırken olayın nedenine de yer vermektedir. Yazar, *'Alâ Bâbi'l-Hevâ* adlı romanında, Hz. Âdem ve Havvâ kıssasını işlerken cennetten çıkarılma motifinin nedenini anlatıcı kahraman vasıtasıyla dile getirmektedir. Bu neden doğrudan ifade edilmemiş, anlatının bağlamına uygun olarak dile getirilmiştir. Romanın baş kahramanı Halîl, farklı nedenlerle Almanya'ya seyahatte bulunacaktır. Ümmü Hamdân, Halîl vasıtasıyla uzun zamandır Almanya'daki oğlu Hamdân'a artık vatanına dönmesini ve evlenip çoluk çocuğa karışmasını tavsiye ettiği bir mektup gönderir. Ancak Hamdân'ın Almanya'da birlikte yaşadığı bir kız arkadaşı zaten vardır ve bundan dolayı da vatanına dönüp yeni bir hayat kurmayı düşünmemektedir. Hamdân ve kız arkadaşı, dünyaya çocuk getirmeyle ilgili de farklı düşünmektedirler. Onlar, Hz. Âdem ve Havvâ'nın cennetten çıkarılma sebebi olarak ikisinin cinsel ilişkide bulunmalarını görmektedirler. Allah da onların yapmış olduğu bu eylemin bir sonucu olarak onları dünyaya gönderir ve kadına doğurganlık özelliği verip onlara ceza olarak da kocasıyla birlikte çocuk sahibi olmalarını takdir etmiştir. Dolayısıyla Hamdân ve kız arkadaşı, çocukları seven insanların, Hz. Âdem ile Havvâ ve nesilleri için sürgün yeri olan dünyaya çocuk getirmekten ziyade, onları kalplerinde yaşatmalarının daha erdemli bir davranış olduğu fikrini taşımaktadırlar.⁶ Bu pasajdan hareketle yazarın, Hz. Âdem ile Havvâ'nın cennetten çıkarılma nedeni olarak ikisinin yaşamış olduğu cinsel birlikteliği gördüğünü söyleyebiliriz.

Yazar, Hz. Âdem ile Havvâ kıssasını *Kıssatu 'İşki Ken'âniyye* adlı romanında da anlatıcı kahraman vasıtasıyla kurgunun devamı niteliğinde ele almaktadır. Anlatıcı kahraman Danyâl, zihin dünyasında kadınların birçok işte erkeklere galip gelmesinin arkasındaki nedenleri örneklerle tartışmaktadır. Danyâl, üvey annesi Rafkâ'nın, ilk kocası denizde boğulunca sahip olduğu gücü kaybettiğini ve ikinci kocası Gazze Kralı 'Âl ile evlendiğini, miskin bir duruma düşmesine rağmen yaptığı bu ikinci evlilikte bile eski gücüne kavuşup kocasına her istediğini yaptırdığını ve işlerin kontrolünü elinde bulundurduğunu düşünmektedir. Aynı şekilde Tanrıça 'İştâr'ın doğada sahip olduğu sınırsız güce rağmen Tanrı Ba'al' üzerinde hakimiyet kurması ve ona söz geçirmesi de Danyâl'in düşündüğü bir başka örnektir. Kız kardeşi Hûriye'nin Kral Yâil'in kalbine girip onu boyunduruğu

5 Yarattılış 3/1-24.

6 Subhî Fahmâvî, *'Alâ Bâbi'l-Hevâ* (Beyrut: Dâru'l-Fârâbî, 2014), 197-198.

7 Bir hava tanrısı olarak bulutlar, gök gürelemesi ve şimşeye hüküm geçirdiğine inanılan tanrı. bkz. Annette Zgoll, *Mitoloji*, çev. Nurettin Elhüseyni (İstanbul: NTV Yayınları, 2015), 52.

altına alması; anne bir kız kardeşi olan, ancak bu gerçeği henüz bilmeyen İzâbil'in de kendisi gibi dirayetli bir genci kendisine aşık ettiğini ve her istediğini ona yaptırıp onu kendisine koruma dahi yaptığını zihninden geçirmektedir. Bütün bu örneklerden hareketle Havvâ'nın, yılan şekline giren şeytana uyup yasak meyveden yemesi, sonrasında Hz. Âdem'in aklını çelerek ona da bu meyveden yedirip onu cennetten çıkarma hadisesine inananların, pek de hata etmediklerini düşünen Danyâl, kadının örneklerde anlaşıldığı gibi, birçok durumda fiziki olarak daha güçlü ve iş yapma becerisi daha yüksek olan erkeğe galip gelip onu etki altında bırakmanın mutlaka bir açıklamasının olması gerektiğine inanmaktadır. Sonunda Danyâl, kadınların sahip olduğu bu gücün kaynağını kendince bulmuştur. Ona göre kadınlar, bu gücü ya kâinatı ilk yaratıp diğer yaratıklara üstünlük sağlayan ve onlara emrinden çıkma fırsatı vermeyen Anne Tanrıça Yem'den; ya da tüm halkların tanrılarının yaratıcısı olan İl'in eşi ve İl'in işlerini görmeleri için tüm tanrıları doğuran dolayısıyla isteği emir olarak telakki edilen 'Aşîre (Tanrıların anası 'Âştoret)'den almaktadırlar.⁸ Roman başkahramanı Danyâl'a göre Havvâ başta olmak üzere erkeklere karşı kadınların hakimiyeti ellerinde bulundurup yapı olarak daha güçlü olan erkeğe söz geçirmelerinin bir nedeni daha vardır. O neden de Tanrı Mot ile Tanrı Ba'al arasındaki çekişmede, Tanrı Ba'al'ın affedilmesi için kimsenin aracı olmasını kabul etmeyen Tanrı İl'in, aracı olarak Tanrıça 'Anât'⁹ kabul etmesidir. Bu durum kadının, erkeğe sözünü geçirmedeki ayrıcalığını göstermektedir.¹⁰

Sonuç olarak Kur'an-ı Kerim'de Hz. Âdem ile Havvâ'nın cennetten çıkarılma gerekçesi, şeytanın aldatmacası sonucunda ikisinin yasak meyveden yemeleri olarak ifade edilirken¹¹ Fahmâvî'nin '*Alâ Bâbi'l-Hevâ* adlı romanında anlatıcı kahraman vasıtasıyla dile getirdiği neden cinsel birlikteliktir. Bu da yazarın, bazı kaynaklarda "yasak meyve"nin cinsel ilişki olduğuyla ilgili zayıf kalan görüşten¹² faydalandığını göstermektedir. Ahdi Atik, cennetten çıkarıldıktan sonra kendilerine ceza olarak yılanla düşmanlıktan ve kadının doğum sancısı çekmesinden bahsederken¹³ Kur'an, "birbirinize düşman olarak"¹⁴ ifadesini kullanmaktadır. Ancak her iki metinde de çocukların dünyaya gelmesinin bu günahın bedeli olduğuna dair hiçbir bilgi yoktur. Romandaki olay örgüsünün anlatımında ise çocuk doğumunun, işlenen günahın bedeli olduğu dile getirilmiştir. Olay anlatımının roman kurgusuna katkısı ise kahramanların, bir konu hakkındaki görüş ve düşüncelerini dinsel argümanlara dayandırarak muhataplarını ikna etme şeklinde ortaya çıkmıştır. Ayrıca konunun bu şekilde

8 Samilerde tek boynuzlu aşk tanrıçası. bkz. J.A. Coleman, *The Dictionary of Mythology* (Londra: Arcturus, 2007), 99.

9 Başta Ugarit olmak üzere diğer birçok mitolojide yer alan b isimler hakkında detaylı bilgi için bkz. Samuel Henry Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, çev. Alâeddin Şenel (Ankara: Imge Kitabevi, 2002) 114-115.

10 Subhî Fahmâvî, *Kıssatu İfki Ken'âniyye* (Beyrut: Dârul-Fârâbî, 2009), 75.

11 el-A'râf 7/18-22.

12 Süleyman Hayri Bolay, "Âdem", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988) 1/358-363.

13 Yaratılış 3/13-17.

14 el-Bakara 2/36.

işlenmesi okuyucunun merakını gidermek amacıyla metinler arası geçiş sağlamasına katkı sağlamıştır.

Fahmâvî'nin *Kıssatu 'İşki Ken'âniyye* adlı romanda ise Hz. Âdem ile Havvâ'nın cennetten çıkarılma sebebinin Havvâ olduğu anlatılmaktadır. Kahraman anlatıcının "Havvâ ile yılanın kıssasını ilişkilendirenler hiç de hata etmemiştir." ifadesinden yazarın, Hz. Âdem'in cennetten çıkmasına neden olanın Havvâ olduğu düşüncesine katıldığını söylemek mümkün görünmektedir. Olay örgüsü açısından ise kurguda karşılaştığı birçok olayda karar verme merciinde kadınların bulunduğunu gören kahraman, bu durumun nedenlerinden birinin dinî metinlerde farklı şekillerde geçmekle birlikte ilk yaratılan kadın olan Havvâ'nın kocasına, sözünü dinletip ona meyve yedirdiği ve böylece onu cennetten çıkarmasıyla gücün kadınlara geçtiğini düşünmektedir.

2. Hz. Nûh ve Tufan Kıssası

Fahmâvî, romanlarında kurgunun bağlamı içerisinde Hz. Nûh ve tufan kıssasını da işlemektedir. Diğer kıssalarda olduğu gibi bu kıssada da anlatılan bazı hususlar Kur'an'da anlatılandan farklıdır. Yazarın kıssayı nasıl ele aldığını ortaya koyduktan sonra bu farkları da irdelleyeceğiz. *Kıssatu 'İşki Ken'âniyye* adlı romanda anlatılana göre tufanın sebebi haftalarca yağıp tüm yeryüzünü kaplayan karın erimesi sonucu her tarafı kaplayan sulardır. Sular o kadar yükselir ki, kar felaketinden kurtulan insanlar, yüksek dağlara sığınmak zorunda kalırlar. İçlerinden Şûh adında biri o günün toplumun ileri gelenleri ile istişare etmesi sonucu bir gemi yapmaya karar verir. Ağaçlar kesilir ve gemi yapma işlemi başlar. Günlerce süren çalışmalar sonucunda uzunluğu beş yüz, genişliği iki yüz zira¹⁵ olan, insanların daha önce hiç görmedikleri büyüklükte ve çok katlı bir gemi inşa edilir. Şûh, suyun yüksek dağlara ulaşamayacağını düşünüp dağlara sığınanlar dışında başta öğrencileri ve akrabaları olmak üzere binmek isteyen herkesi gemisine alır. İnsanlardan bir kısmı farklı gerekçeler öne sürerek Şûh'un inşa ettiği gemiye binmeyi reddederler. Gemiye binmeyi kabul etmeyenlerden biri de Şûh'un kendi oğludur. Gemiye binmeyi kabul etmeyenlere yedi başlı yılan Şâlîf de katılır ve bunlar hep birlikte yüksek bir dağa sığınırlar. Ancak sığındıkları dağ da hiçbirini tufandan kurtaramaz ve hepsi dev dalgalara kapılıp boğulurlar.

Şûh, gemisine Eski Ahî'te geçtiği¹⁶ gibi her hayvan çeşidinden yedi çift ve gemidekilere yetecek kadar yemek su ve şarap aldıktan sonra geminin su almaması için tüm kapakları kapattırır. Gemi yeryüzünün tamamını kaplayan

15 Metrik ölçüm sistemine geçmeden önce kullanılan bir uzunluk ölçme birimidir. Uzunluğu zaman ve mekana göre değiştiği gibi nesnelerin çeşitlerine göre de değişiklik göstermektedir. Bu açıdan uzunluk tespitinde zorluklar yaşanabilmektedir. ez-Zirâu's-sevdâ', ez-Zirâu'l-kadiyye, ez-Zirâu'l-Yüsfüfiyye, ez-Zirâu'l-Hâşimiyetü's-suğrâ, ez-Zirâu'l-Hâşimiyetü'l-kübrâ, ez-Zirâu'l-mizâniyye, ez-Zirâu'l-Ömeriyye olmak üzere yedi çeşidinin olduğu ifade edilmiştir. Bkz. Mehmet Erkal, "Arşın", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/411-413.

16 Yaratılış 7/2-3.

dev dalgalar arasında yüzmeye başlar. Tüm kapılar kapandığı için içeriği zifiri karanlık kaplar. Dışarda olup bitenden kimsenin haberi olmaz. Uzun bir zaman dalgalar arasında yüzen gemi, yoluna dengeli bir şekilde devam edince fırtınanın dindiği ve bazı yerlerde suyun çekildiği anlaşılır. Şûh, ayak basacakları bir kara parçası bulması için önce dışarıya bir karga gönderir. Ancak bir süre sonra karga olumsuz bir haberle geri döner. Daha sonra aynı amaçla bu kez dışarıya bir güvercin salınır ve güvercin ağzında yaprak ve ayakları çamura bulanmış halde dönünce gemidekiler arasında bir sevinç yaşanır. İnsanlar, Filistin topraklarındaki Karmel Dağı'na inip orada yaşamlarına devam ederler ve Şûh'a ömürleri boyunca minnettar kalırlar.¹⁷

Romanda anlatılan bu kıssa, Kur'an'da anlatılan Hz. Nûh ve tufan kıssasına bazı farklılıklarla birlikte genel olarak çok benzemektedir. Kur'an'da da bir gemi yapımı, suların kabarması, Hz. Nûh'un oğlunun kendisine iman etmemesi ve denizde boğulması ile geminin sular çekildikten sonra bir dağa oturmasından bahsedilmektedir.¹⁸

Kıssada anlatılan olayın seyri, Kur'an'da anlatılan kıssayla hemen hemen aynıdır. Ancak kıssadaki kahramanlar ve diğer bazı detaylar incelendiğinde aralarında önemli farklılıkların da bulunduğu dikkat çekmektedir. Anlatılan iki kıssa arasındaki en büyük fark, kıssadaki baş kahramandır. Kur'an'da olayın başkişisi Hz. Nûh'tur. Ancak romanda anlatılan kıssanın ana karakterinin ismi Şûh olarak geçmektedir. Kur'an'da boğulanlar arasında yılan veya başka bir varlıktan söz edilmezken, romanda yedi başlı ve ismi Şâlî olan asi bir yılan bahsedilir. Tufanın, sadece bir bölgede meydana geldiğinden Hz. Nûh'un tüm yılanları gemisine alma ihtiyacını hissetmediği ifade edilmiştir.¹⁹ Kur'an, roman ve hikayelerden farklı bir şekilde yönetsel olarak detaylara pek girmeyip sonuca odaklandığı için²⁰ geminin sahip olduğu vasıfları dile getirmez. Ancak romanda ise geminin çok katlı olduğu, üstün kapaklarının olduğu vs. özellikleri dile getirilir. Kur'an'da her hayvandan birer çiftin gemiye alındığı dile getirilirken²¹ romandaki olay örgüsünde bu sayı yedi çifttir. Roman kurgusundaki detaylardan biri de tufandan sonra geminin demirlendiği yer isimidir. Kur'an, bu yerin "Cûdî" olduğunu bildirirken²² Eski Ahî'te bu yer "Ararat Dağı" olarak geçmektedir.²³ Fahmâvî'nin *Kıssatu 'İşki Ken'âniyye* adlı romanında ise bu yerin ismi Yahudilerin, Kudüs'ün dışında kalan ziyaret yerlerinden biri olan ve aynı zamanda İlya mağarası ile pek

17 Fahmâvî, *Kıssatu 'İşki Ken'âniyye*, 149-152.

18 Hûd 11/37-45.

19 Hamza M. Njozi, "Gılgamış Destanı, Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an Bağlamında Nuh Tufanı Kıssası", çev. Mustafa Ünver, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9 (1997), 334.

20 Mustafa Kara, "Kur'ân Kıssalarını "Hikâye" Kavramıyla Tanımlamanın İmkânı", *Tefsir Araştırmaları Dergisi*, 2/1 (2018), 63.

21 Hûd, 11/40.

22 Hûd 11/44.

23 Yaratılış 8/4.

çok Yahudi kabrinin de bulunduğu Hayfa kentindeki Karmel dağıdır.²⁴ Bu dağ, *Karmelit Tarikatı* ve *Karmel Rahipleri Tarikatı* gibi tarikatlara da isim olmuştur.²⁵ Burası ortaçağda iki Yahudi gezginin İslam dünyasına dair gözlemlerinde de anlatılmaktadır.²⁶ Son olarak kıssada belirtilen fırtına dinme haberini getirme ve kara parçasının keşfini yapma görevlerinde bulunan karga ve güvercin ikilisinden Kur'an, hiç bahsetmezken Eski Ahî, bu ikiliye yer vermektedir. Buna göre bir haber getirmesi için geminin açılan kapaklarından ilk önce kuzgun dışarıya salınır. Başta Hz. Nuh olmak üzere gemidekiler kuzgunun dönmediğini görünce bu sefer aynı amaçla güvercin gönderilir. Bir iki gidiş gelişten sonra güvercin, gagasında yeni kopmuş bir zeytin dalıyla dönünce tufanın son bulduğu anlaşılır.²⁷ Romanda ise karganın olumsuz bir haberle geri döndüğü ve bu yüzden uğursuzluğun sembolü haline geldiği; güvercinin ise getirdiği olumlu haberle birlikte uğurun ve şansın göstergesi haline geldiği ifade edilmiştir.²⁸

3. Hz. Yusuf ve Züleyha Kıssası

Binbir Gece Masalları gibi ana konuyu iç içe verilmiş olaylar dizisinden oluşturmak, yazarın sahip olduğu üslûbun en bariz özelliğidir. Yazar, anlatıdaki bu özelliğini kaleme aldığı her romanında göstermiştir. Metnini inşa ettiği büyük çerçeve içerisindeki küçük yapılardan biri de Kur'an-ı Kerim'de de oldukça geniş yer bulan Hz. Yusuf ve Kur'an'da "Aziz'in karısı"²⁹ olarak ifade edilen Züleyha kıssasıdır.³⁰ Yazar, bu kıssayı *el-Ermeletu's-sevdâ* adlı romanında farklı anlam ilişkisi içerisinde iki ayrı yerde ele almaktadır.

Roman başkarakterlerinden biri Şehriyâr'dır. Savcı olan Şehriyâr ceza davalarına bakmaktadır. Söz konusu kıssa, bu davalardan birinin anlatıldığı bir pasajda geçmektedir. Dava dosyasının özeti; bir anne (Hayat), öz kızını (Velâ) istismar etme iddiasıyla kocasından şikâyetçi olmuştur. Savcı kadına, kocasının geçmişte böyle bir suça (arkadan yaklaşma) bulaşıp bulaşmadığını ve kendisiyle bu türden bir münasebetinin olup olmadığını sorar. Kadın, kocasının birkaç defa böyle bir ilişki talebinde bulunduğunu ancak kendisinin kabul etmediğini ifade eder. Kocasına isnat ettiği suç için şahitlerin olup olmadığını soran savcıya kadın, babasının tek şahit olduğunu söyler. Şikâyet eden kadının babası ve

24 Ömer Faruk Harman, "Hacc", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1996) 14/386-389; Karmel Dağı, İlyas'ın Peygamberin halkı irşad ettiği ve Rabb'in gökten ateş göndermek suretiyle kendisinden kurbanını kabul ettiği mekan; İlyas peygamberin, Ba'al'ın peygamberlerine karşı meydan okuyup onlara galip geldiği ve sonuçta onları oradan alıp Kişon Vadisi'ne götürüp öldürdüğü yerdir. Bkz. *Kutsal Kitap*, Krallar 18/16-42; çeşitli çiçeklerin açtığı ve yeşilliği ile ün kazanmış bir dağdır. Bkz. *Kutsal Kitap*, Nahum 1/4.

25 Gülşen İstek, "Almanca Eserlere Göre Kudüs'te Kurulan Bir Hristiyan Tarikatı: Karmelitler ve Avusturya'daki Faaliyetleri", *İSTEM*, 34 (12/2019), 363-384.; Ahmet Yaşar Ocak, *İslam-Türk İnançlarında Hızır yahut Hızır-İlyas Kültü*, (İstanbul: Kocabalı Yayınevi, 2007), 97.

26 Tudela'li Benjamin & Ratisbon'lu Petachia, *Ortaçağda İki Yahudi Seyyahın İslam Dünyası Gözlemleri*, çev. Nuh Aslantaş, (İstanbul: İFAV Yayınları, 2013) 44.

27 Yarattığı 8/1-12.

28 Fahmâvî, *Kıssatu 'İşki Ken'âniyye*, 151.

29 Yusuf 12/30.

30 Yusuf 12/21-34.

küçük kızın da dedesi (Cemâl Tömbekçi) mahkeme salonuna çağrılır ve ona delilinin olup olmadığı sorulur. Küçük kızın dedesi, kızın annesi yani kendi kızının beyanından başka bir delilinin olmadığını ifade eder. Savcı, küçük kızın adli tıpa gönderilmesine ve gelecek sonuca göre bir sonuca varılmasına karar verir. Bu arada savcı, gömleği arkadan yırtılmış olmasına rağmen, hapse gönderilen ve uzun zaman hapiste kalan Hz. Yusuf'un, Mısır emirinin hanımıyla olan kıssasını düşünür. Romanda anlatılan dava ve onunla irtibatlı kıssanın anlatımı burada sona erdirilir.³¹

Kıssanın burada zikredilmesinin olay örgüsünde anlatılanlarla, konu bütünlüğü açısından önemli bir bağı bulunmaktadır. Söz konusu romanın neredeyse tamamında kadın erkek çatışmasına dair örnekler ve iddialar hakimdir. Karşılıklı tartışma üslûbuna yakın anlatımın bir tarafında Şehriyâr, öbür tarafında Şehrazâd bulunmaktadır. Burada Kur'an kıssasının zikredilme nedeni ise erkek tarafını savunan Şehriyâr'ın, suçsuzluğuna ve dava açısından son derece önemli bir kanıtsal niteliğe sahip Yusuf'un gömleğinin arkadan yırtılmış olmasına rağmen, kadının hileli beyanına bakılıp bir erkeğin yıllarca hapisanede tutulduğunu bu davada da benzer şeylerin olabilme ihtimaline karşı uyanık olunması gerektiği mesajını vermektir. Bu mesaj kadının değişmediğini, Yusuf zamanında ne ise şimdi de aynı olduğunu dolayısıyla onun iddiasına temkinli yaklaşmak gerektiği anlamını barındırmaktadır.

Aynı kıssa yine bazı yönlerden kadın ile erkeğin karşılaştırıldığı başka bir pasajda ele alınmıştır. Anlatıcı, dış görünüşlerini çeşitli makyaj malzemeleri ile kamufle etme konusunda oldukça mahir olan kadınlara güvenilemeyeceğini ifade etmektedir. Bahsedilen konuda yeterince becerikli olan kadının diğer konularda da birçok gerçeği başta kocası ve yakın çevresi olmak üzere insanlardan saklayabileceğini söyleyen anlatıcı kahraman, dolayısıyla kadının, çeşitli hile ve aldatmacalarla erkeği yanlış yönlendiren bir özelliğe sahip olduğunu dile getirmektedir. Anlatıcı kahraman, bu konuda Züleyha'nın önemli bir örnek olduğunu ve Hz. Yusuf olayında, kadın kimliği ile Züleyha'nın masumiyetine inanmadığını da eklemektedir.³²

Kurgunun kadın erkek arasındaki çatışma odaklı olduğu bu pasajda, Kur'an'da geçen kıssanın zikredilmesi, anlatıyı zenginleştirmiştir. Her ne kadar ifadeler kaba olmuş olsa da Züleyha kimliği üzerinden sahip olunan fikrin savunulmuş olması anlatımı yoğunlaştırıp hedeflenen belirli zemine çekmiştir. Eskiden beri bazı şeyleri örtme konusunda mahir olan kadının, günümüzde bu maharetini kozmetik sektöründe sergilediğine vurgu yapılmıştır. Bu örneği pekiştirmek için de mahkeme heyetini yanlış karar verme konusunda ismi geniş çevrelerce bilinen Züleyha kıssası seçilmiştir.

31 Subhî Fahmâvî, *el-Ermeletu's-Sevdâ* (Amman: Mektebetu'l Üsreti'l-Urduniyye, 2015), 53-55.

32 Fahmâvî, *el-Ermeletu's-Sevdâ*, 140.

4. Hz. İbrahim, Hz. Hâcer ve Hz. İsmail Kıssası

Yazarın *el-Ermeletu's-sevdâ* adlı romanında işlenen ana konu, yüklendikleri sorumluluk ve bir birey olarak toplum içindeki görevleri bakımından kadın ve erkeğin karşılaştırmasıdır. Yazar, anlatıcı kahramanlar vasıtasıyla her fırsatta farklı örnekler vererek iki karşıt cins arasında mukayeselerde bulunmaktadır. Anlatıcı kahramanlardan biri erkek, diğeri de kadındır. Kahramanlar dönüşümlü olarak argümanlar ortaya koyup konuyla ilgili fikirlerini savunmaya çalışmışlardır. Olay örgüsündeki kahramanların birbirilerine karşı kullandıkları argümanları, günlük hayattan olabildiği gibi tarihî kişiler ve olaylardan da olabilmektedir. Bu argümanlardan biri de Kur'an'da geçen peygamber kıssalarıdır.

Romanın ana kahramanlarından Şehrazâd, hemcinsleri olan kadınların, yüklendikleri yükün çok ağır olduğunu, buna karşın erkeklerin daha az stresli işlerle meşgul olduklarını düşünmekte ve bu fikrini çeşitli örneklerle dile getirmektedir. Bu örneklerin birinde, erkeğin bir karpuzu bile eve getirirken çok yorulduğunu ancak kadınların neredeyse bir küçük karpuz ağırlığına ulaşan bebeklerini aylarca karınlarında taşıdıklarını örnek vererek, kadınların fedakarlığını anlatmaktadır. Erkeğin istediği yere rahatlıkla gidebildiğini, ancak kadının evde bebeğinin özel bakımı başta olmak üzere, birçok işle uğraşması gerektiğini ifade eden Şehrazâd, kadının, bu yükü adeta Hz. Hâcer'den devraldığını dile getirmektedir. Şehrazâd, sözlerine şu şekilde devam etmektedir: Hz. İbrahim, eşi ve küçük bebeğini getirip ıssız bir yere bıraktıktan sonra, tüm işler Hz. Hâcer'e kalmıştır. Hz. Hâcer yapayalnız kaldığı çölde kendisine ve küçük çocuğuna bir yandan su aramak için Safâ ve Merve arasında koşarken öte taraftan bebeğinin özel bakımıyla uğraşmak zorunda kalmıştır. Hz. Hâcer bu meşakkatli işlerle uğraşırken Hz. İbrahim onları bıraktıktan sonra, Allah'ın kendisine verdiği görevi yerine getirmek için veda ederek oradan ayrılıp gitmiştir. Dolayısıyla yazar, kadınların örnekte olduğu gibi her zaman ve her yerde ağır işlerle uğraştıklarını ve büyük sorumluluklar yüklendiklerini ifade etmiştir.³³

Örnek olarak verilen kıssa, Kur'an'da genel hatlarıyla mealen şöyle anlatılmaktadır: *"Rabbimiz namazı dosdoğru kılmaları için ben çocuklarımdan bir kısmını senin Beyt-i Harem'inin yanında ekinsiz bir vadiye yerleştirdim..."*³⁴ Âyette Safâ, Merve ve Zemzem Suyu ile ilgili bilgiler verilmemiştir. Ancak bu bilgileri Hadis³⁵ ve tefsir³⁶ kaynaklarında görmek mümkündür. Aynı kıssanın farklı boyutlarla Tevrat metinlerinde genişçe yer bulduğunu da ifade etmek gerekmektedir.³⁷

33 Fahmâvî, *el-Ermeletu's-Sevdâ*, 158.

34 İbrâhîm 14/37.

35 Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'ü's-Sahîh*, (Beyrut: Dâru İbni Kesîr, 2002) "Kitabu ehâdisi'l-Enbiyâ", 9 (No. 3364).

36 el-Begavî, Hüseyin b. Mes'ûd, *Tefsiru'l-Beğevî (Me'âlimu't-tenzil)* (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2014), 689.

37 Yaratılış 16/1-15.

Bu kıssanın olay örgüsü açısından romana büyük katkısı olmuştur. Kadın erkek arasındaki çekişmeleri merkeze alan kurgu, örneklerle zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Erkek anlatıcı kahraman, konuyla ilgili düşüncelerini örneklerle karşı tarafa aktarırken aynı şekilde kadın anlatıcı kahraman Şehrazâd da örneklerle fikrini ortaya koyup savunmaktadır. Örnek olarak verilen bu kıssada bir erkek olarak Hz. İbrahim'in karısını ve bebeğini ıssız bir yere bırakıp kendi işine giderken tüm yük ve sorumluluğun, kadın olan Hâcer'e kaldığını, bir yandan kendi yaşamını sürdürmek için çaba sarf etmek zorunda kalırken öbür yanda bir anne olarak bebeğinin sorumluluğunu yüklenmiştir. Örnek kıssa ile verilen ince mesaj ise kadınların hayatta yüklendikleri sorumluluğun erkeğinkinden iki kat fazla ve su misali hayatî konular olduğudur. Kıssa, yapılan mukayeseye uygun bir örnek teşkil etmenin yanı sıra aynı zamanda okuyucuyu zihnen de dinlendirmektedir.

Yazar, aynı kıssayı *Hurmetân ve mahrem* adlı romanında farklı bir amaçla ele almaktadır. Filistinlilerin kamplarda yaşadıkları sorunlar üzerine kurgulanan olay örgüsünde kamptaki insanların karşılaştıkları türlü yasakların anlatıldığı bir pasajda, hangi yöne yönelirlerse orada mutlaka bir "yasak"la karşılaştıklarını ifade eden anlatıcı bu durumu söz konusu kıssayla dile getirmektedir. Kampın her tarafında "Dur! Yaklaşmak yasaktır", "Dur! Yol kapalıdır", "Dur! Geçmek yasaktır" vb. ifadelerin yazılı olduğu levhaların bulunması nedeniyle insanların sadece belirli dar bir alan içerisinde hareket ettiklerini; onların bu durumunun kendisi ve oğlunun yaşaması için Safâ ve Merve tepeleri arasındaki belirli alanda su arayan Hâcer'in durumuna benzediğini dile getirmektedir.³⁸ Benzetilen olay hem geniş kesimlerce bilinen bir olay olduğu hem de çok zor şartlarda bir kadının zorlu mücadelesini anlattığı için bu sanatla olay daha anlaşılır kılınmıştır.

İsrail'in kontrolünde bir mülteci kampındaki Filistinlilerin durumu, tarihte yaşanmış ve neredeyse tüm Müslümanlar tarafından bilinen bir olay ve olay kahramanına benzetilerek ifade edilmiştir. Benzetme sayesinde hem dile getirilen olayın vahameti ortaya konulmuş hem de okuyucuya bir mukayese imkânı sağlanarak anlama kolaylığı sağlanmıştır. Kampta yaşanan zorluklar mukayeseye Hz. Hâcer'in yaşadığı zorluklar seviyesine çıkarılarak anlatılmış böylelikle okuyucunun zihninde pekişmesi için yaşanan çilenin büyüklüğü vurgulanmıştır.

Mitolojiyle yoğrulmuş *Kıssatu 'İşki Ken'aniyye* romanında da aynı kıssa işlenmiştir. Ancak bu sefer kıssanın ele alınış şekli farklıdır. Kıssayla ilgili yeni bilgiler zikredilmiştir. Hz. İbrahim, Hz. İsmail ve Hz. Hâcer'in Mekke'nin Fârân kırsalında yaşadıkları anlatılmaktadır. İbrahim'in, işlerini tek Rab olan İl'e teslim ederek oradan ayrıldığını ve Hâcer ile oğlu İsmail'in çölde yalnız kaldıkları dile getirilmektedir. Anlatıcı kahraman bu bilgileri eski kaynaklardan elde ettiğini ifade etmektedir. Anlatıya göre İbrahim, onları orada yalnız bırakınca Hâcer küçük bebeği İsmail ile kendisi için su bulmak amacıyla Safâ ve Merve arasında

38 Subhî Fahmâvî, *Hurmetân ve mahrem*, (Beirut: Dâru'l-Fârâbî, 2010), 42.

gezinmeye başlamıştır. Çaresiz kadın, su kalıntılarını bulunca da tırnaklarıyla kaynağa ulaşmak için yeri kazmaya başlamıştır. Onun bu çabasına karşılık Rab İl, onlara su çıkarır ve onların kaderinde kurtuluşa ereceklerini yazar. Romanda anlatılan kıssa burada sona erer.³⁹

Bu kıssanın romanda zikredilmesinin farklı nedenleri bulunmaktadır. Anlatıcı, kendilerinin tıpkı yaşlı İbrahim gibi diğer tanrıları bir kenara bırakarak tek Rab İl'e inandıklarını kıssa vasıtasıyla ifade etmektedir. Kendilerine inanılan Rabb'in çabaları boşa çıkarmayan, zorda kalana yardım eden ve varlıkların akıbetlerini elinde bulunduran bir Rab olduğunu kıssayla birlikte okuyucuya vermektedir.

5. Hz. Lût ve Kavminin Kıssası

Yazarın romanlarında işlediği kıssalardan biri de Kur'an-ı Kerim'de geniş yer bulan Hz. Lût'un kendilerine peygamber olarak gönderildiği kavmi ile olan kıssasıdır. Yazar kıssanın odağındaki ismi zikretme de anlatılan olay Kur'an'da geçen olayla bazı ayrıntılar dışında hemen hemen aynıdır. Kur'an'da Hz. Lût'un bir kavme gönderildiği ve bu kavimde eşcinsel olan bir grubun bulunduğu, Hz. Lût'un bu kavme karşı zor şartlarda tebliğ vazifesini yerine getirdiği ancak söz konusu çirkin fiili işleyenlerin kendisini tehdit ettikleri anlatılmaktadır. Bardağı taşıran son damlanın ise Hz. Lût'un evine misafir olarak erkek suretinde gelen meleklerin, bu çirkin eylemde bulunanlarca rahatsız edilmeleri ve bunun sonucunda büyük bir azaba uğramaları konusu birçok âyette dile getirilmiştir. İşledikleri bu günahın cezasından Hz. Lût'un karısı dışında ailesi ve kendisine inanan az sayıdaki insanın ancak kurtulduğu ifade edilmiştir.⁴⁰

Bu olay farklı ayrıntılarla birlikte Fahmâvî'nin *Kıssatu 'İşki Ken'âniyye* adlı romanında da geçmektedir. Kıssa, roman anlatısında bir kahramanın diliyle kısaca şu şekilde anlatılmaktadır: Lâvî (Levi) kabilesinden bir çoban, cariyesi ve iki hizmetçileri ile birlikte bir gece vakti otlaklarına dönerken yolda kalırlar. Yolda kaldıkları yer Yebûs⁴¹ şehri yakınlarıdır. Hizmetçi efendisine Yebûsiler'in köyüne gidip geceyi orada geçirmeyi teklif eder ancak efendisi orada ve Ur Sâlim'de⁴² Davûdîlerden kimsenin olmadığını ve bu nedenle kimseye güvenemeyeceklerini söyleyerek teklifini geri çevirir. Tek çare olarak Bünyaminîlerin ikamet ettikleri Yebûs yakınındaki bir köye gidip köy meydanında geceyi soğukta geçirmeye başlarlar. Köyün sakinlerinden kimse onları evlerine davet etmez.⁴³

Gecenin bir vakti yaşlı bir Ken'ânî, köy meydanından geçerken onları görür onlara orada bekleme sebebini sorar. Onlar da Betam Dağı'ndaki koyunlarının

39 Fahmâvî, *Kıssatu 'İşki Ken'âniyye*, 71.

40 el-A'râf 7/80-84; Hud 11/74/83; el-Hicr 15/57-77; Enbiyâ 21/74-75; eş-Şuarâ 26/160175; en-Neml 27/54-58; el-Ankebut 29/28-35.

41 Arapların ataları Yebûsiler'e nisbetle Kudüs şehrine verilen isim. bkz: Musa İsmail Basit, vd. *Kudüs Tarihi* (İstanbul: Nida, 2018) 13.

42 Kudüs'ün Tevrat'taki ismi. bkz. Musa İsmail Basit, vd. *Kudüs Tarihi*, 1, 13-15.

43 Fahmâvî, *Kıssatu 'İşki Ken'âniyye*, 101-102.

yanına gideceklerini ancak bu soğuk gecede yolda kaldıkları için burada beklemek zorunda olduklarını ve yiyecek içeceklerinin olduğunu tek ihtiyaçlarının kendilerini soğuktan koruyacak bir yer olmasına rağmen kimsenin kendilerini evlerine davet etmediklerini söylerler. Bunun üzerine yaşlı adam onları evine getirir onlara ikramda bulunur.⁴⁴

Evde beraber biraz vakit geçirdikten sonra Bünyâminîlerden bir grup evin etrafını sarar ve kapıyı çalıp yaşlı ev sahibine, evine gelen misafirleri tanımak için kendilerine teslim etmelerini söylerler. Lâvî, yaşlı adama ne istediklerini sorduğunda yaşlı adam utanarak buradaki serseri Bünyâminîlerin, erkekleri kadınlar gibi gördükleri cevabını verir. Lâvî, saklanabilecekleri bir yer göstermesini isterken, yaşlı adam da kapının arkasından dışardakilere misafirlerine dokunmamaları için yalvarmaya başlar. Dışardakiler ise bir yandan kapıya vururken öbür yandan etrafa tehditler savurmaktadırlar. Lâvî, kendilerine bu kötülüğü yapmamalarını, isterlerse cariyesini kendilerine verebileceğini söylemesine rağmen, onlar cariyeyi değil, erkekleri istediklerini ifade ederler.⁴⁵

Romanda anlatılan bu kıssa birçok yönüyle Kur'an'da anlatılan Hz. Lût ve kavmi arasında geçen kıssaya benzemektedir. Kur'an'da Hz. Lût'a elçilerin geldiği ifade edilirken⁴⁶ romanda çobanlıkla uğraşan bir şahıs ve onun cariyesi ile hizmetlilerinden söz edilir. Romandaki olay örgüsünde isim verilmeden anlatılan "yaşlı adam" davranışlarıyla Kur'an'da anlatılan Hz. Lût'a benzemektedir. Her iki kıssada da sapkın davranışlar sergileyen bir kavmin yaptıklarından bahsedilmektedir. Kur'an'da şahıslarla ilgili özel bilgiler ve yer ismi belirtilmezken romanda anlatılan kıssada yer ve kişilerle ilgili bu bilgiler zikredilmiştir. Her ne kadar romanda anlatılan kıssanın devamında olay farklı sonuçlansa da⁴⁷ genel olarak iki kıssa arasında büyük benzerlik bulunmaktadır.

Kıssanın roman anlatısına farklı yönlerden katkısı olmuştur. Yazar, böyle bir kıssayı Yahudi kabileleri arasında geçmişten gelen çekişmeleri aktarmak ve onların bir kısmının güvenilmez insanlar olduğunu okuyucuya aktarmak için işlemektedir. Bununla beraber anlatıda, çok zor şartlardaki insanların bile söz konusu Yahudi kabilelerine güvenmedikleri, onların da kötü şartlar altında mağdur olan insanlara bile yardım elini uzatmadıkları mesajı verilmektedir. Ayrıca kıssayla birlikte, okuyucuya Yahudilerin despot ve zorba bir halk; Ken'ânîlerin ise aksine iyilik ve yardım sever olup ahlaki değerlere son derece bağlı bir millet oldukları da anlatılmaya çalışılmıştır.

44 Fahmâvî, *Kıssatu İşki Ken'âniyye*, 101-102.

45 Fahmâvî, *Kıssatu İşki Ken'âniyye*, 103.

46 Hud, 11/81.

47 Fahmâvî, *Kıssatu İşki Ken'âniyye*, 103.

6. Ashâb-ı Kehf Kıssası

Yazar bu kıssayı, mitolojinin çok yoğun olarak işlendiği *Kıssatu 'İşki Ken'âniyye* adlı romanında mitolojik karakterlerle yoğurarak anlatmaktadır. İsmi geçen mitolojik karakterler Mezopotamya uygarlıklarının neredeyse tamamında özellikle de Ugarit ve Ken'an mitolojisinde ismi geçen karakterlerdir. Romanda anlatılan kıssaya göre Ugarit mitolojisinde *Boğa El* diye de anılan, tanrıların babası ve baş tanrı *El*⁴⁸ insan nüfusunun yoğunlaşmasından ve yeryüzünün gereğinden fazla kalabalık olmasından sıkılıp buna bir çare düşünür. Tanrı *El* aynı mitolojiye göre kısırılık ve yeraltı dünyası tanrısı olan ve bereket tanrısı *Ba'al*'a saldırıp yedi yıl kuraklığa sebep olan tanrı *Mot'a*⁴⁹ izin verir. Bu izin sonunda kuraklık baş gösterir ve insanların bir kısmı hayatını kaybeder. Tanrı *El*, bu sefer de buzul çağını başlatır. İnsanlar, önceki kıtlık felaketinden kurtulmayı başarmışlarsa da buzullardan kurtulmaları pek mümkün değildir. Çünkü şimdiye kadar karı görmeyen Tuz Denizi ve Rihâ diyarı bile ani değişen iklim sonucunda karla kaplanmış. Karın yağması günlerce devam eder ve her yer kalın kar örtüsü altında kalır. İnsanlar evlere sığınırken çobanlar da hayvanları ile birlikte yakın mağaralara sığınmak zorunda kalırlar.⁵⁰

Kar yağışı fırtınayla birlikte haftalarca devam edince, insanların bazıları hayatlarını kurtarmak için yollara düşer. Ancak fırtınada boğulup kara gömülürler ve kaçmaya çalışanların tamamı yolda ölür. Çobanlar ise kapısı karla kapanan mağarada mahsur kalırlar. Dışardan fırtına sesinden başka ne bir ses duyarlar ne de seslerini kimseye duyurabilirler. Yağışın sona erdiğini düşünerek çıkmaya çalışsalar da başarılı olamazlar. Günler süren muhasara neticesinde yiyecekleri tükenen çobanlar koyunlarının yünlerine sarılı bir vaziyette açlıktan ölürlük. Süresini Rab *El* dışında kimsenin bilemeyeceği uzun bir zaman yeryüzü buzullarla kaplı kalırken çobanlar da ölü bir şekilde mağarada kalmaya devam ederler. Daha sonra güneş tanrıçası ortaya çıkar ve buzullar erimeye, sular çekilmeye ve yeryüzü tekrar canlanmaya başlar. *Ashâb-ı Kehf* (mağara arkadaşları) de Tanrı *El*'in izni ile ölümden uyanıp hayata dönerler. Bir gece ya da biraz daha fazla mağarada kaldıklarını düşünen *Ashâb-ı Kehf*, köyelerine geldiklerinde hiçbir yerin eskisi gibi olmadığını görürler. Pazara inip yiyecek almaya karar verirler. Pazardaki insanlar onların şekillerinden, dillerinden ve giydikleri giysilerden korkarak bunların cin veya şeytan olduklarını düşünürler. Bu insanlar, etraflarındaki insanların şaşkın bakışları arasında aldıkları yiyeceğin ücretini ödemek için bakır paralarını çıkardıklarında, çarşı ahali bu paraların tarihi eser olduklarını ve her açıdan kendilerinden farklı olan bu insanların geçmişten geldiklerini fark ederler.⁵¹

48 Samuel Henry Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, çev. Alâeddin Şenel (Ankara: İmge Yayınları, 2002), 114.

49 Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, 115.

50 Fahmâvî, *Kıssatu 'İşki Ken'âniyye*, 135-136.

51 Fahmâvî, *Kıssatu 'İşki Ken'âniyye*, 137-139.

Yaşadıkları olaylardan sonra beş bin küsur yıl mağarada kaldıklarını anlayan bu insanlar, aile fertlerinin öldüğünü, sahip oldukları her şeyin kaybolduğunu ve yaşadıkları zamanla uyum sağlamayacaklarını düşünerek Tanrı *El'e* canlarını almaları için niyazda bulunurlar. Tanrı *El* ise kimsenin kendisi gibi zamandan soyutlanıp ölümsüz olmasını istemediği için onların ölüm arzularını gerçekleştirir ve *Ashâb-ı Kehf* birlikte can verirler.⁵²

Yazarın bu kıssayı anlatmasının sebebi, ana karakter Danyâl'in babasının, Ugarit'in ülke krallarına gönderdiği mektupları götürürken uğradığı Ur Sâlim ve Rihâ şehirlerine gelişi ile bu kıssayı hatırlamasıdır. Buradan hareketle *Ashâb-ı Kehf*'in yaşadığı yerin ve kıssada başlarından geçtiği anlatılan kıssanın burada yaşandığı düşünülmektedir.

Romanda anlatılan kıssanın seyri genel olarak Kur'an'daki kıssayla aynı, ancak mitolojik karakterler dışında bazı noktalarda önemli farklar da bulunmaktadır. *Ashâb-ı Kehf*'in mağaraya sığınma gerekçesini Kur'an, "*mademki siz onlardan ve Allah'ın dışında tapmakta oldukları varlıklardan uzaklaştınız, o halde mağaraya sığınınız ki, rabbiniz size rahmetini yaysın; işinizde sizin için fayda ve kolaylık sağlasın.*"⁵³ âyetiyle inançsal bir nedenle gerekçelendirilirken; romanda bu gerekçe mitolojik bir karakter olan *El*'in insanlara öfkelenmesi olarak anlatılmaktadır. Kur'an kıssayı anlatırken zihinleri dağıtmamak ve ilgiyi ibret tablosuna yoğunlaştırmak amacıyla⁵⁴ bazı detayları vermez. Ancak romanda mağarada geçen süre beş bin küsur yıl olarak ifade edilmiştir. Roman kurgusunda anlatılan kıssada paranın cinsi, şahısların meslekleri gibi Kur'an'da zikredilmeyen detaylar da verilmiştir.

Fahmâvî, ismi geçen romanında *Ashâb-ı Kehf* adlı bölümde kıssayı ana hatlarıyla Kur'an'da anlatılana yakın bir şekilde anlatıcı kahraman vasıtasıyla okuyucuya ulaştırmaktadır. Kıssanın anlatımı, roman kahramanının bulunduğu yerle ilişkilendirilerek ele alınmış böylelikle kıssanın geçtiği yer hakkında önemli ipuçlar verilmiştir. Anlatıcı kahramanın dile getirdiği kıssa, okuyucunun dikkatini toplamasına ve zihninin dinlenerek tekrar ana konuya odaklanmasına katkı sağlamıştır.

Sonuç

Subhî Fahmâvî'nin en büyük üslûpsal özelliği, olay örgüsünü iç içe zincirler şeklinde küçük olaylarla örmesi ve anlatısını başta Kur'an ve diğer kutsal metinler olmak üzere âyet ve hadislerle zenginleştirmesidir. Fıkra, hikâye, şiir, şarkı sözleri, atasözü ve deyimleri geniş ölçüde kullanmasının yanı sıra sahip olduğu kültürel birikimi oldukça ustaca kullanması da yazarın sahip olduğu üslûbun bir parçasıdır.

52 Fahmâvî, *Kıssatu İşki Ken'âniyye*, 141-142.

53 el-Kehf 18/16.

54 Muhammed Ahmed Halefullah, *Kur'an'da Anlatım Sanatı*, çev. Şaban Karataş, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2012), 172.

Yazarın en büyük özelliğinden birisi de mitolojik unsurlardan ve Kur'an'da geçen peygamber ile diğer kavimlerin kıssalarından istifade etmesidir.

Yazar, geniş kesimlerce bilinen ve Kur'an'da bazılarının farklı versiyonla birkaç defa tekrarlandığı kıssalarla anlatımını zenginleştirmiştir. Başta Hz. Âdem ile Hz. Havvâ olmak üzere, Hz. Nûh, Hz. İbrahim, Hz. Hâcer ve Hz. İsmail, Hz. Yusuf ve Züleyha, Hz. Lut ve kavmi ile Ashâb-ı Kehf kıssaları, anlatımda yardımcı birer metin olmaktan ziyade, zaman zaman kurgunun merkezinde yer alarak inşanın önemli bir unsuru durumundadır. Fahmâvî, bu kıssalardan farklı amaç ve şekillerde istifade etmektedir.

Yazar, bir kıssayı iki durum ya da varlık arasında yapılan bir karşılaştırma için ele alırken diğer bir kıssayı bir kişi ya da topluluğu methetmek veya zemmetmek amacıyla kullanmıştır. Hatta bazen, aynı kıssadan karşılaştırma, övme veya yerme için ve yahut da mitos unsurlarla yoğurarak yararlanmıştır. Bu durum anlatımı çeşitlendirip zenginleştirdiği gibi, okuyucuya da olaylara farklı bir perspektiften bakma imkânı vermiştir. Ayrıca bu üslûpla anlatılan bir olay ya da durum çok bilinen bir vaka ile arada benzerlik ilişkisi kurularak verilmiş olması, anlatılan olayın okuyucunun zihin dünyasında anlam kazanmasına ve daha anlaşılır olmasına vesile olmuştur.

Yazar, bazen kıssaları Kur'an'da geçtiği şekliyle almamıştır. Kıssalarda işlenen konular ve konunun seyri aynı olmakla beraber kıssanın bazı unsurlarında değişiklikler yapmıştır. Söz konusu bu değişiklik bazen Kur'an'da anlatılan kıssanın başkişisi konumundaki şahıs ismi veya kıssanın sonlandırma biçimi olmuştur. Bazen de istifade edilen kıssa Kur'an'da geçtiğinden daha fazla detaylandırılarak verilmiştir. Bu detay kıssalardaki şahısların kavim, kabile veya uyruklarına dair detaylar olabildiği gibi "yedi başlı yılan" gibi eklemeler de olmuştur. Yazarın yaptığı bu değişikliklerle Kur'an'ı tahrif etme gibi bir niyetinin olmadığını ancak mitolojiden de yararlanarak ana hatlarıyla konu ortaklığı olan metinlerden faydalanarak anlatımını zenginleştirme amacında olduğunu düşünmekteyiz.

Kaynakça

- Abdulmuhsin, Muhammed Hasan. *el-Bunyetu's-serdiyye fi rivayeti Subhî Fahmâvî*. Lazkiye: Dâru'l-Hivâr, 2011.
- Basît, Musa İsmail, vd. *Kudüs Tarihi*. İstanbul: Nida Yayıncılık, 3. Basım, 2018.
- Beğevî, Hüseyin b. Mes'ûd, *Tefsiru'l-Beğevî (Me'âlimu't-tenzil)*. Cilt. 2, Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2014
- Benjamin, Tudela'li & Petachia, Ratisbon'lu, *Ortaçağda İki Yahudi Seyyahın İslam Dünyası Gözlemleri*. çev. Nuh Aslantaş. İstanbul: İFAV Yayınları, 2. Basım, 2013.
- Bolay, Süleyman Hayri. "Âdem". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'u's-sahîh*. Beyrut: Dâru İbni Kesîr, 2002.
- Coleman, J.A. *The Dictionary of Mythology*. Londra: Arcturus, 2007.
- Erkal, Mehmet. "Arşın". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 1991, 3/411-413.
- Erul, Bünyamin, *Kudüs ve Aksâ*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.
- Fahmâvî, Subhî. *'Alâ Bâbi'l-Hevâ*. Beyrut: Dâru'l-Fârâbî, 2014.
- Fahmâvî, Subhî. *el-Ermeletu's-Sevdâ*. Amman: Mektebetu'l Üsreti'l-Urduniyye, 2015.
- Fahmâvî, Subhî. *Hurmetân ve mahrem*. Beyrut: Dâru'l-Fârâbî, 2010.
- Fahmâvî, Subhî. *Kıssatu 'işki Ken'âniyye*. Beyrut: Dâru'l-Fârâbî, 2009.
- Halefullah, Muhammed Ahmed. *Kur'an'da Anlatım Sanatı*. çev. Şaban Karataş. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2. Basım, 2012.
- Harman, Ömer Faruk. "Hacc". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 1996. 14/386-389.
- Hooke, Samuel Henry. *Ortadoğu Mitolojisi*. çev. Alâeddin Şenel. Ankara: İmge Yayınları, 4. Basım, 2002.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ahmed b. Ali. *el-Metâlibu'l-'âliye bi zevâidi'l-mesânîdi's-semâniye*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin Cilt. 19, Riyâd: Dâru'l-'Âsime, 1997.
- İstek, Gülşen. "Almanca Eserlere Göre Kudüs'te Kurulan Bir Hristiyan Tarikatı: Karmelitler ve Avusturya'daki Faaliyetleri". *İSTEM* 34 (12/2019), 363-384.
- Kara, Mustafa "Kur'an Kıssalarını "Hikâye" Kavramıyla Tanımlamanın İmkânı", *Tefsir Araştırmaları Dergisi*, 2/1 (2018), 57-73.
- Kutsal Kitap*. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 25. Basım, 2016.
- Montefiore, Simon Sebag, *Kudüs Bir Şehrin Biyografisi*. çev. Demirkan Cem. İstanbul, Pegasus Yayınları, 2016.
- Nesefî, Ahmet b. Mahmûd. *Tefsîru'n-Nesefî*. thk. Mecdî Mensur, Kâhire: el-Mektebetü't Tefkikiyye, 2. Basım, 2014.
- Njozi, Hamza M. "Gılgamış Destanı, Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an Bağlamında Nuh Tufanı Kıssası". çev. Mustafa Ünver. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (1997), 331-338.
- Ocak, Ahmet Yaşar. *İslam-Türk İnançlarında Hızır yahut Hızır-İlyas Kültü*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 2007.
- Zgoll Annette, vd. *Mitoloji*. çev. Nurettin Elhüseynî. İstanbul: NTV Yayınları, 6. Basım, 2015.

